

ТВОРЧЕСКИЯТ ПЪТ НА КАЖИМЕЖ ОРЛОШ КАТО ОТРАЖЕНИЕ НА РЕАЛИЗМА В СЪВРЕМЕННАТА ПОЛСКА ЛИТЕРАТУРА

Мачей Кшемински

Държавна академия за приложни науки, Влоцлавек

Мацей Кшеминский. Творческий путь Казимежа Орлося как отражение реализма в современной польской литературе

В статье обозревается прозаическое творчество Казимежа Орлося. В синтетическом ракурсе выделены мотивы, характерные для его рассказов и романов. Важной проблемой, вокруг которой сфокусировано исследование, является также доминирующий реализм в художественном мире писателя.

Ключевые слова: Казимеж Орлошь, творчество, реализм, проза

Maciej Krzemiński. The Creative Path of Kazimierz Orłoś as a Reflection of Realism in Contemporary Polish Literature

This article provides a comprehensive overview of Kazimierz Orłoś's prose works. It succinctly synthesizes the distinctive motifs present in his short stories and novels. An important aspect highlighted in the analysis is the prevalence of realism in the worlds depicted in Orłoś's creations.

Key words: Kazimierz Orłoś, literary works, realism, prose

Кажимеж Орлош (1935, Варшава) е писател, чието творчество онагледява тенденциите в развитието на реализма в полската литература от втората половина на XX век и първите две десетилетия на XXI век. В този смисъл художествените му търсения в областта на прозата се ситуират в широкото поле на понятието за реализма като направление и творчески метод. Най-общо творчеството му може да бъде разделено на три етапа. Първият започва с литературния дебют на твореца през 1958 г. и завършва с публикуването на романа *Вълшебният бардак* (*Cudowna melina*) през 1973 г. Последната година поставя началото на нов период, в който преобладават произведения, открито описващи множество негативни социални явления по времето на ПНР (Полската народна република).

лика). Третият етап започва символично заедно с историческия прелом през 1989 г., когато в Полша настъпва смяната на общественото устройство.

Орлош дебютира през втората половина на петдесетте години на ХХ век в специален за полската история момент. Годината 1956-а е свързана с много промени: властта в страната е поета от ново правителство, а в длъжността първи секретар на ПОРП (Полската обединена работническа партия) встъпва Владислав Гомулка. До преломния момент се стига вследствие на многобройни обществени протести, които довеждат до същностни промени, както пише Антони Дудек: „във всички области на социалния живот“ (Дудек 2000: 98). Тези промени, довели до известна либерализация както в културата, така и в литературата, са представени от полския историк по следния начин:

Промяната на културната политика беше равнозначна на отхвърляне на соцреализма, а временното смекчаване на цензурата позволи публикуването на много книги от западни и емигрантски автори начело с Витолд Гомбрович. Спечелиха слава автори от младото поколение като Марек Хласко, Збигнев Херберт, Станислав Гроховяк и Иренеуш Иредински.

(Дудек 2000: 100)

Следователно 1956 г. е символично начало на важни литературни дебюти, които оказват влияние върху тогавашните събития в страната. Влиянието на литературата върху тогавашната обществена ситуация в Полша подчертава и Тадеуш Древновски: „Участието на литературата в процеса на размразяването и октомврийските събития¹ е огромно“ (Древновски 1997: 159). Той акцентира и върху ролята на някои списания, като например месечното литературно списание „Творчощч“ („Twórczość“, бълг. – „творчество“), което „поема грижата за културно-естетическото развитие и за живите връзки със световната литература. Благодарение на позицията на неговия главен редактор (Ярослав Ивашкевич – бел. м., М. К.) то до известна степен остава незасегнато от конюнктурата и политическите манипулации“ (Древновски 1997: 160).

Именно в това реномирано списание през 1958 г. дебютира Орлош с разказа *Момичето от лодката* (*Dziewczyna z łódki*). В разговор с Кшиштоф Лисовски писателят си спомня за своите първи контакти и с други литературни среди, свързани с водещи по онова време периодични издания, които се разграничават от официалната политическа рамка:

¹ Понятията „Полски октомври“ и „октомврийско размразяване“ са свързани с настъпите през 1956 г. промени в посока към либерализация на политическата система в Полша. – Б. р.

В онези мои първи творчески години започнах да посещавам редакцията на „Вспулчесношч“ („Współczesność“, бълг. – „съвременност“) – литературно списание на младите. То се появява благодарение на група ентусиасти, които изплуват на гребена на вълната на октомврийското размразяване от 1956 г. По-късно списанието бива забранено от властта, но аз го помня още от първия му период, когато на фона на соцреализма се открояваше като нещо ново и необикновено. Редакцията му беше на „Краковские пшедмиешче“ и аз носих там няколко пъти свои разкази.

(Орлош 2023: 30)

Още самият дебют на писателя слага началото на неговата реалистическа форма на писане. За Орлош окръжаващата го действителност в своето всекидневие е най-интересният извор на знание за света – тя предлага достоверен и разнообразен материал, който вдъхновява творческата мисъл на писателя.

Първи творчески етап – разказване на всекидневието

Шейсетте години на XX век са за Орлош време на усилена работа – както професионална (той работи като юрист на големи строителни обекти в ПНР), така и творческа – през този период издава три сборника с разкази: *Между бреговете* (*Między brzegami*, 1961), *Крайт на забавата* (*Koniec zabawy*, 1965) и *Тъмните дървета* (*Ciemne drzewa*, 1970). Героите в тези произведения са обикновени хора, чийто живот често е маркиран от ритъма на всекидневието и от събитията, които поглъщат цялото им внимание. Писателят изтъква значението на индивидуалните преживявания, представени в контекста на незначителни на пръв поглед случки. Такава перспектива позволява близък контакт с персонажите. Съществена част от живота им е уловеният и сякаш задържан – като фотографски кадър – екзистенциален миг. Такива ракурси са характерни за разказите *Обущарят Филип* (*Szews Filip*), *Крайт на забавата* (*Koniec zabawy*) или *Самотата на мъжа* (*Samotność mężczyzny*). Сюжетната линия е ситуирана най-често в провинцията, разбира на широкия смисъл на думата: местности, села, а също и природа – гора, езера, море. Героите и местата, които те обитават, се допълват взаимно, създавайки особения космос на тогавашното време.

Постоянен сюжетен елемент на тези разкази са междучовешките отношения, показани в ситуации, в които се открояват морално-етичните позиции на персонажите: такива са *Крайт на забавата*, *Самотата на мъжа*, *Дете на баща си и майка си* (*Dziecko ojca i matki*). Действията на героите и взаимоотношенията им рисуват панорамата на човешките ис-

тории, изградени върху отделни, най-често незначителни случки, съставляващи пъстрата картина на човешкото присъствие в света.

Време на творчество без цензура

Вълиебният бардак

Публикуването на *Вълиебният бардак* през 1973 г. в Париж към поредицата „Библиотека „Култура“ на издателство „Литературен институт“² става причина за налагане на тежки санкции върху неговия автор. В разговор с Аркадиуш Грушчински писателят припомня тогавашното време със следните думи:

След неуспешните опити да издам у нас *Бардака*, реших да го публикувам в „Литературния институт“ на Йежи Гедройч във Франция. Това, разбира се, доведе до неприятни за мен последствия – уволнение от работа, забрана за пътувания в чужбина и дългогодишна цензура. Не можех да публикувам нищо в собствената си страна в продължение на петнайсетина години³.

Орлош подчертава, че *Вълиебният бардак* е формирал неговия писателски натюрел и допълва:

Както е известно, в живота на пишещия има различни периоди. Този кратък роман е свързан с периода на ПНР. Тогава тази книга беше много важна за мен. В нея обобщавах опита си от работата на строежите, използвах наблюденията си от живота в провинцията. Пишех за човешките убеждения, за фалша, за издигнатата от пропагандата фасада и за разминаването между тази фасада и действителността.

(Орлош 2002: 159)

Кажимеж Орлош възприема писателството като мисия – в *Историята на „Вълиебният бардак“* (*Historia „Cudownej meliny“*) говори за това съвсем открито:

² Издателството „Литературен институт“ („Instytut Literacki“) и списание „Култура“ („Kultura“) са създадени от Йежи Гедройч съответно през 1946 и 1947 г. в Рим, където се установява за кратко време непосредствено след края на Втората световна война. През 1947 г. се заселва във Франция и оттогава издателството и списанието се установяват в Мезон-Лафит – предградие на Париж. Издателската серия „Библиотека „Култура“ започва да излиза през 1953 г. и включва над 600 книги на полски писатели, забранени от официалната власт. Издателството и списанието съществуват до 2000 г. – годината, в която умира Гедройч. За него виж още кн. 8 на сп. „Славянски диалози“ за 2007 г. – Б. ред.

³ <<https://warszawa.wyborcza.pl/warszawa/7,54420,24945817,kazimierz-orlos-warszawskim-tworca-literatura-nie-udziela.html>>. – Б. а.

Твърдя, че дълг на писателите реалисти, живеещи тук, в страните, задушавани от комунизма, е пресъздаването на тази истинска действителност.

(Орлош 2009: 174)

Писателят насочва вниманието на читателите към множество негативни явления от обществения живот, характерни най-вече за малките населени места, а наблюденията му са израз на неговия професионален и личен опит. Както сам отбелязва, *Вълиебният бардак* е роман, написан с убеждението, че трябва да бъдат разказани „всички патологии на полския провинциален живот“, но и „със заблудата, че времето на всевластващите партийни големци е отминало безвъзвратно“ (Орлош 2019: 374).

Героите на романа са представители на властта в малък областен град. Сред тях е Турон – председателят на местния общински съвет, който е в конфликт с Миедза – секретар на Градския комитет на партията. Оста на действието е изградена от конфликта между позитивния образ на председателя (общественик, честен човек, въздържател, добър съпруг и баща) и негативния образ на секретаря (склонен към пиянство и злоупотреба с властта). Именно така изграденият портрет на партийния секретар става причина за реакцията на тогавашната цензура. Ето как изглеждат накратко враждебните отношения между героите през призмата на разказвача: „Ако Турон каже да, Миедза ще каже не, и обратно“ (Орлош 1989: 17). В по-широка символна перспектива непримиримостта между двамата антагонисти придобива всеобхватен смисъл, какъвто се съдържа в борбата между доброто и злото.

Първият роман на Орлош е критично изображение на представителите на властта, ограждащи се единствено с хора, които ги подкрепят, но чиято цел е да черпят възможно най-много облаги. Мястото, където живеят, те третираят като своя собственост, а изгодите, които им носи властта, смятат за нещо естествено, като „запазена марка“ за тях. Това негативно явление особено ярко се откроява в случая с почивния център край езерото, построен с обществени пари, но от него се възползват само тези, които са от приятелския кръг на секретаря.

Третата лъжа (Trzecie kłamstwo)

Публикуваният през 1980 г. роман се ражда от опита на писателя, натрупан през шейсетте и седемдесетте години на XX век по време на работата му на големите строежи в ПНР. Периодът, свързан със строителството на язовира на река Солина, е особено богат на преживявания и размисли, които писателят умело претворява в романа. Вече без цензурни ограничения Орлош показва два свята – на работниците и на ръководните кадри. Писателят споменава, че в *Третата лъжа* иска да

обърне внимание на това разделение и на произтичащата от него несправедливост. Животът на интелегентите, на инженерите, работещи в строителството, е съвсем различен от живота на т.нар. „работници на физическия труд“ (Орлош 2019: 419). В романа по забележителен начин са показани истинските страни на голямото социалистическо строителство, убедително е разкрит в цялата му пълнота животът на работниците, тяхното трудно материално положение, тежките условия на труд, жилищните неволи (работниците живеят главно в бараки в стаи за няколко души), липсата на смислени начини за прекарване на свободното време (сериозен проблем е злоупотребата с алкохол). Светът на управляващите кадри или на административния персонал изглежда твърде различен: те имат по-добри работни и битови условия, по-високи заплати, по друг начин прекарват и свободното си време.

Изображението на действителността в ПНР носи силно критичен подтекст за тогавашната власт, тъй като лъжата, визирана и в заглавието на романа, представлява същността на системата. Една от всеобщите заблуди е тази, че работниците като социална група упражняват властта в страната, но тази тяхна власт фактически е единствено прокламирана в лозунгите, които висят по стените на предприятията. Лозунгите и пропагандният жаргон са безмилостно опровергавани от самата действителност.

Изтрезвителното (Przechowalnia)

Изтрезвителното – роман, издаден през 1985 г., е малко по-различен от останалите творби на писателя. Различието засяга преди всичко езиковия пласт (доминира творчески използваната партийна фразеология; някои събития са представени от разказвача в канцеларски стил или в стила на официалните журналистически изказвания на партийно-пропагандния език на тогавашната власт, а това неизбежно предизвиква комичен ефект), но също така и сюжета. На преден план авторът поставя определени събития в училището, свързани с образуването следствие по повод на неправомерното според властите поведение на група ученици, „подозирани в редактиране и разпространяване на вражески позиви“ (Орлош 1985: 46). Не по-малко важен мотив е самото място на действието, което през авторовата призма се оказва място за злоупотреби, за ограбване на хората и за потъпкване на човешкото им достойнство. Изтрезвителната служба, ръководена от партийен деец, е представена като институция, чиито служители са носители на множество негативни черти. Дейността на институцията дословно и символично разкрива механизмите на властта, сред които доминират чувството за безнаказаност и желанието за извличане на максимална лична изгода.

Романът открито, в критична и сатирична тоналност представя реалиите на ПНР: вездесъщата цензура, лъжите на управляващите, манипулирането на младото поколение, фалша на официалните партийни лозунги.

Романите *Вълшебният бардак* (1973), *Третата лъжа* (1980) и *Изтрезвителното* (1985) са публикувани в чуждестранни издателства. Тези творби осъждат функционирането на тогавашната политическа система, показват факти от ежедневието по времето на ПНР. Чрез обикновени случки се разкриват негативните последици от управлението на системата, основаваща се до голяма степен на лъжата. През онзи период произведенията са били важни, тъй като огласяват протеста срещу злото, генерирано от самата система, която руши обществената и икономическата тъкан на страната. Пшемислав Чаплински отнася *Вълшебният бардак*, *Третата лъжа* и *Изтрезвителното* към произведенията, вписващи се в поетиката на антисоциалистическия реализъм (Чаплински 1997: 36 – 37). Заслужава да добавим, че Орлош е писал не само романи в тази поетика, но и много разкази, като *Последният лов на едър добитък* (*Ostatnie polowanie na grubego zwierzca*), поместен във втория брой на списание „Запис“ („Zapis“, 1977). Именно с това периодично издание е свързан важен период от биографията на писателя – неговата работа и публикуването му в списание, издавано от Независимия издателски институт (НИИ), който се появява през втората половина на XX век в ПНР в контекста на т.нар. неофициален издателски поток. Писателят се ангажира с публикуването на текстове, които не могат да се появят в официалните издателства. Лешек Шаруга пише за първия брой на „Запис“, който се появява през 1977 г., че е „алманах на текстовете, задържани от цензурата в официалните периодични издания“ (Шаруга 2016: 182 – 183). През същия творчески период излиза интересният сборник с разкази *Пустинята Гоби* (*Pustynia Gobi*, 1983), който също съдържа творби с критичен поглед към реалностите в ПНР.

След прелома в общественото устройство – творчество в свободна Полша

Резултатите от изборите в Полша през юни 1989 г. довеждат до смяна на политическата система. Управляващата партия губи и както пише Анджей Пачковски, „поражението на Полската обединена работническа партия (ПОРП) е всепризнато за пълно елиминиране на дотогавашния – преди принудителен, по-късно „нагаждан“ с помощта на реформаторски маневри – мандат за упражняване на властта“ (Пачковски 2000: 582).

Времето на политически прелом в Полша поставя началото на лавина от промени, сред които на литературното поприще на първо място е отпа-

дането на цензурата. Пряко следствие от тази промяна е появата в официалния издателски поток на книги от автори, публикували дотогава само в чуждестранни или в т.нар. независими издателства. Един от тях е Орлош, чиито произведения са били забранени в родината му. След 1989 г. се преиздават по-ранните му творби, но се появяват и нови, сред които специално внимание заслужават романите *Курортистът от Межея*⁴ (*Letnik z Mierzei*) (2008) и *Къщата край Лютня* (*Dom pod Lutnią*) (2012). В тези произведения авторът описва важни за него места – Межея и Мазурия⁵.

Към околностите на Межея Орлош насочва вниманието на читателя още в първите си разкази, но най-цялостно тя присъства в романа *Курортистът от Межея*. Тази творба е своеобразен разказ на бащата, предназначения за сина му. Предшестван е от обяснението на разказвача, който решава да напише своята история. В началото споделя: „Всичко подредих. Малко добавих – малко отнех. Разказът съдържаеше преживяното ден след ден, седмица след седмица, така че адресатът – след смъртта ми – да получи един прозрачен текст. Прост (макар че самата история, естествено, не е проста)“ (Орлош 2008: 5).

Романът е интересно изследване на живота на героя, на неговите авторефлексии, но в същото време е опит да се разбере влиянието на различни събития върху съдбата на човека – опит, който не води до еднозначни изводи. Марек Лавринович пише за автора на *Курортистът от Межея* следното: „Той настоява да участва във всекидневните пътешествия на героя, в които първоначалната цел на неговото пристигане се губи и се разкрива истинската му цел: да намери изгубеното време и накрая най-важното – да разбере собствения си живот, ценностите, които му придават смисъл“⁶.

Къщата край Лютня (*Dom pod Lutnią*)

Престижното издателство „Видавництво Литерацкиє“ (Wydawnictwo Literackie), което от години публикува книгите на Орлош, само с едно съдържателно изречение описва фабулата на романа: „В анклав на мазурското село следвоенните корабокрушенци намират своето малко отечество“⁷. Действието в романа се развива няколко години след Втората световна война в Липово – местност, разположена край Мазурските

⁴ Българският еквивалент на тази географска реалия (Mierzeja Wiśłana) е Висленска коса. Намира се на брега на Балтийско море и представлява гранична, но непропусклива зона между Русия и Полша. При превода на заглавието запазваме оригиналното звучене. – Б. ред.

⁵ Мазурия е област, разположена на границата с Русия и Беларус. Известна е с множеството езера. – Б. ред.

⁶ <https://kwartalnikwyspa.pl/marek-lawrynowicz-bezpowrotnie-utracona-niewinnosc/> (16.02.2024).

⁷ <https://www.wydawnictwoliterackie.pl/produkt/2299/dom-pod-lutnia> (15.02.2024).

езера. Героите – десетгодишният Томек и неговият дядо полковник Броневич – живеят в особено време за нововъзникналата общност в бивша Източна Прусия. Водещ мотив в произведението е изграждането на връзка между дядото и подрастващия му внук. Връзката се опира на изповядваните от стария войник принципи. Взаимоотношенията са проследени в обикновеното ежедневие – това са августовските вечери, които „бяха хладни след горещите дни. Стъмваше се по-рано. Седяха в кухнята на светнати лампи. В печката под ламарината лудуваше огънят. Играеха с дядото на шах. Понякога Броневич четеше на глас *Пан Володьовски*“ (Орлош 2012: 287).

Писателят показва силата и красотата на природата, която става важна за Томаш. Интересен отзвук намира в романа и човешката отвореност към културните различия, видими сред новосъздадената общност от дошлите тук украинци и преселници от други области на Жечпосполита и автохтонното население. Съдбите на героите са втъкани в по-широк контекст – следвоенната обстановка в Полша и понякога твърде драматичните събития, разиграващи се в Мазурия. Историческите обстоятелства и техните обществено-политически последици оказват влияние върху съдбата на героите, но служат по-скоро за фон, тъй като в перспективата на сюжета доминират именно тези, които са пряко свързани с личните взаимоотношения на героите.

Момичето от балкона (Dziewczyną z ganku)

В творчеството на Орлош от ключово значение са мазурските мотиви. Темата за трудната история на тези земи е разработена по много въздействащ начин в разказа *Момичето от балкона*, който е включен в изданията през 2006 г. едноименен сборник. Разказът илюстрира както драматичната съдба на главната героиня, така и историята на Мазурия. Останалите разкази, например *Червени боровинки (Żurawiny)*, *Съперникът (Rywal)*, особено в някои пасажки, отнасящи се до мазурската природа, говорят за съществената роля на природата в живота на човека. Разбира се, тя е важен елемент и в живота на самия автор. Природата е за него както извор на вдъхновение, така и пространство, което му позволява по друг начин да почувства собственото си съществуване. Илюстрация на дълбокото преживяване на заобикалящата го природа са думите на разказвача от разказа *Съперникът*, който описва своята колоездачна разходка из гората по следния начин: „Помня вятъра, мириса на ели, шума в ушите и рева на елена зад мен. Все по-далечен, все по-малко доловим. А после вече само шума на гората. По гумите се лепят листа, проскърцват калниците. Тишина“ (Орлош 2006: 96).

Завръщане (Powrót)

В творчеството на писателя буди интерес и сборникът с разкази *Завръщане*, издаден през 2021 г. Изборът на творбите, които томът съдържа, е доста изненадващ – самият автор ги определя като гранични: „между разкази, писани в периода на реалния социализъм, и разкази от времето на свободна Полша“ (Орлош 2021: 299). Томът е интересен с разнообразните си мазурски сюжети, отвеждащи към различни исторически времена – той съчетава разкази като *Благослови ни (Ty nam błogosław)* (2016) и *Нощта на Суверена (Noc Suwerena)* (2017), потопени в реалиите на съвременна Полша, с такива като *Ключът (Klucz)* (1957/2020) и *Шумон и Горчица (Szymon i Gorczyca)* (1958/2020), чийто фон са реалиите на Межея Вишлана от края на петдесетте години на XX век. Подборът на разказите, бихме подчертали още веднъж, потвърждава споменатата вече последователност у писателя да търси и намира вдъхновение в реалните моменти на всекидневието; потвърждава още неговата изострена чувствителност към човешкото страдание, изразена със средствата на реализма. Такъв подход дава възможност за проникателно вглеждане в промените, настъпили в годините от най-новата история на Полша и ясно доловими например при съпоставяне на разказите *Идалка (Idalka)* (1963) и *Нощта на Суверена (Noc Suwerena)* (2017).

Обобщение

Творчеството на Кажимеж Орлош представлява интересен пример за реалистично писане, което систематично се основава на реалния свят. Писателят се движи свободно и изкусно в този познат за него свят, който отразява неговия опит, преживяванията, впечатленията, наблюденията му. Именно те най-често са изходна точка за описваните истории (например в романите *Третата лъжа (Trzecie kłamstwo)*, *Къщата край Лютня (Dom pod Lutnią)*). Важно е да се отбележи, че реалистичната формула, която благодарение на особената чувствителност на писателя се свежда до специално акцентуване върху преживяванията на хората, поставени в тежки житейски условия, на хората, които са отхвърлени и онеправдани, е много плодотворна за този вид проза – постоянно я обогатява с нови морално-етични измерения. Това е очевидно още в дебютния разказ на писателя – *Момичето от лодката*, а също така и в много от разказите, поместени в сборника *Завръщане*.

Да се обрисуват най-важните според писателя страни на действителността по начин, който да пробуди размисъл у възприемателя, – ето това е основата на творческия метод на Орлош. Той изразява позицията си по следния начин: „Единственото, което можем да направим ние, хората,

които пишем книги, е да описваме действителността, стига това, което се случва в нашата страна, да ни интересува. Размишленията остават за читателите“⁸. Описаният в творбите на К. Орлош свят е реалният свят, в който съществува единствено правдоподобното, това, което действително се е случило или е могло да се случи. Границите на тази действителност делят реализма от фантастиката.

Вниманието към детайлите, достоверността, прецизните описания, плътното придържане към историческия, обществения и фактическия контекст придават документална стойност на тази художествена проза. Ето защо творчеството на Кажимеж Орлош, създавано в продължение на повече от шестдесет години, представлява художествено свидетелство за отминалите времена, разказвани в богата и многоаспектна перспектива.

ЛИТЕРАТУРА

- Древновски 1997:** Drewnowski, T. *Próba scalenia. Obiegi – wzorce – style*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 1997.
- Дудек 2000:** Dudek, A. *Ślady PeeReLu: ludzie, wydarzenia, mechanizmy*. Kraków: Wydawnictwo ARCANA, 2000.
- Орлош 1985:** Orłoś, K. *Przechowalnia*. Londyn: Puls Publications, 1985.
- Орлош 1989:** Orłoś, K. *Cudowna melina*. Warszawa: Iskry, 1989.
- Орлош 2002:** Orłoś, K. *Kłopoty z cudem. // Szewc, Piotr. Wolność i współczucie: rozmowy z pisarzami*. Kraków: Wydawnictwo Literackie, 2002.
- Орлош 2006:** Orłoś, K. *Dziewczyna z ganku*. Kraków: Wydawnictwo Literackie, 2006.
- Орлош 2008:** Orłoś, K. *Letnik z Mierzei*. Kraków: Wydawnictwo Literackie, 2008.
- Орлош 2009:** Orłoś, K. *Historia „Cudownej meliny“. Cudowna melina*. Bellona: Oficyna Wydawnicza Volumen, 2009.
- Орлош 2012:** Orłoś, K. *Dom pod Lutnią*. Kraków: Wydawnictwo Literackie, 2012.
- Орлош 2019:** Orłoś, K. *Dzieje człowieka piszącego*. Kraków: Wydawnictwo Literackie, 2019.
- Орлош 2021:** Orłoś, K. *Powrót*. Kraków: Wydawnictwo Literackie, 2021.
- Орлош 2023:** Orłoś, K. *Przyjaźnie są jak ludzie. Przychodzą i odchodzą. // Gazeta Wyborcza, 14 – 15 października 2023.*

⁸ <<https://warszawa.wyborcza.pl/warszawa/7,54420,24945817,kazimierz-orlos-warszawskim-tworca-literatura-nie-udziela.html>> (16.01.2024).

Пачковски 2000: Paczkowski, A. *Pół wieku dziejów Polski 1939 – 1989*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2000.

Чаплински 1997: Czapliński, Prz. *Ślady przełomu. O prozie polskiej 1976 – 1996*. Kraków: Wydawnictwo Literackie, 1997.

Шаруга 2016: Szaruga, L. *Wyjście z utopii. Szkice*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza Volumen, 2016.

ИНТЕРНЕТ ИЗТОЧНИЦИ

<<https://kwartalnikwyspa.pl/marek-lawrynnowicz-bezpowrotnie-utracona-niewinnosc/>> (16.02.2024).

<<https://warszawa.wyborcza.pl/warszawa/7,54420,24945817,kazimierz-orlos-warszawskim-tworca-literatura-nie-udziela.html>> (16.01.2024).

<<https://www.wydawnictwoliterackie.pl/produkt/2299/dom-pod-lutnia>> (15. 02. 2024).

Превод от полски: **Димитрина Хамзе**